

روزنامه شرق

اندیشه و تصویر

نسیم آصف: به‌تازگی دو کتاب «بایگانی و تن» از آلن سکولا با ترجمه مهران مهاجر و «مغز یک صفحه نمایش است» از ژیل دلوز با ترجمه پویا غلامی توسط انتشارات بان منتشر شده‌اند. «بایگانی و تن» با عنوان فرعی دو جستار در جامعه‌شناسی تاریخی عکاسی، عنوان کتابی است از آلن سکولا. عکاس و منتقد آمریکایی، که پیش‌تر توسط نشر آگه به‌چاپ رسیده بود، این کتاب شامل دو مقاله با نام‌های «بازخوانی یک بایگانی: عکاسی در میانه کار و سرمایه» و «بایگانی و تن» است. سکولا در این دو مقاله کوشیده از منظر جامعه‌شناسی تاریخی مفهوم و کارکرد اجتماعی و تاریخی یک مقوله بنیادین گفتمان عکاسی یعنی بایگانی را بررسی کند. آن‌طور که در توضیحات مترجم اثر آمده، سکولا در مقاله اول کتاب با اشاره به بایگانی عکس‌های یک عکاس تجاری، چارچوبی مفهومی برای بایگانی ارایه داده است. این مقاله به توضیح انواع بایگانی‌ها هم در شکل مصداقی‌شان و هم در شیوه تکوین‌شان پرداخته و نقش بایگانی را در درک رابطه میان فرهنگ عکاسی و حیات اقتصادی روشن کرده است. «وی نقش عکاسی را در توزیع نامشهود دانش و قدرت در حوزه اجتماع و چگونگی نظم‌دهی به آگاهی دیداری ما، و نسبت معنای عکاسی با مقوله مالکیت را بر پایه سازوکار بایگانی می‌کاود. وی با وام‌گیری از زبان‌شناسی می‌گوید بایگانی نظام یا پارادایمی شمایلی است که گزاره‌های عکاسی بر پایه آن شکل می‌گیرند.» سکولا هدف این مقاله را درک رابطه میان فرهنگ عکاسی و حیات اقتصادی دانسته است. او همچنین این پرسش‌ها را طرح کرده که عکاسی چگونه به مناسبات موجود قدرت مشروعیت می‌بخشد و به هنجارشان جلوه می‌دهد؟ چگونه، درین‌حال، هم صدای قدرت قانونی است و هم ادعا می‌کند که مظهر میانه میان افرادهم‌تراز است؟ راه و روش عکاسی کدامین پدیده‌هاگه و کدامین گریزگاه موقتی را از قلمرو ضرورت فراهم می‌آورد؟ عکاسی کدامین اشکال مقاومت را ترغیب و تقویت می‌کند؟ عکس‌ها چگونه حافظه تاریخی و اجتماعی را حفظ می‌کنند، تغییر می‌دهند، محدود می‌سازند، و یا از اذهان می‌زدایند؟ کدامین آینده را نوید می‌دهند، و کدامین آینده را از یادها می‌برند؟

مقاله دیگر کتاب، «بایگانی و تن»، که عنوان کتاب نیز برگرفته از نام آن است؛ مقاله مفصلی است که نویسنده در آن بایگانی‌های تاریخی سده نوزدهم در حوزه عکاسی جنبایی و قضایی را با کندوکاوی دقیق و جزه‌نگرانه بازبینی می‌کند. «بر این اساس، وی نشان می‌دهد که چگونه عکاسی به همراه علوم مدرن از جمله جرم‌شناسی، پزشکی، روان‌شناسی و انسان‌شناسی، تن مادی و هویت اجتماعی انسان مدرن را به نظم و قالب درمی‌آورد، چگونه مفهوم خود و دیگری از چشم‌انداز انسان اروپایی بورژوا، سفیدپوست و مذکر تعین دیداری پیدا می‌کند، و چگونه این خود در تقابل با لشکر بزه‌کاران، جانیان، مجانیین، اراذل، کارگران و سیاهان تعریف می‌شود.» مهران مهاجر در مقدمه‌اش به این نکته اشاره کرده که موشکافی جزه‌نگارانه و محتواکاوی سکولا در موقعیت کنونی می‌تواند به ما در تجزیه و تحلیل فرهنگی کمک کند. آلن سکولا عکاس و منتقد آمریکایی است که از دهه ۱۹۷۰ به بعد به شکل مستمر، هم در عکس‌ها و هم در نوشته‌هایش، به بررسی سازوکار تولید معنای تصویر عکاسی می‌پردازد. مهاجر در بخشی از مقدمه کتاب درباره دیدگاه سکولا نوشته: «او عکاسی را دستگاهی فرهنگی و ایدئولوژیکی می‌بیند که در بستر نظام سرمایه‌داری صنعتی به وجود آمده و در

متن تحولات همین نظام رشد و تغییر کرده است. به دیده وی، عکاسی همواره میان دو قطب گفتمان مستندنگارانه و هنرمندانه در نوسان است و معنای ناقص هر عکس خاص بنا به شکل این نوسان و با توجه به بستر تولید، توزیع و دریافت آن عکس تعین پیدا می‌کند. در این مسیر، او هم عکاسی مستند و ادعای آن در باب حقیقت‌نمایی را نقد می‌کند و هم عکاسی هنری و ادعای آن در باب خودبستگی و استقلال معنایی را. آرای سکولا متأثر از اندیشه‌های فوکو، مارکس و برخی مفاهیم نشانه‌شناسی است.»

«مغز یک صفحه نمایش است»، شامل متن‌هایی از ژیل دلوز است که با ترجمه پویا غلامی به فارسی منتشر شده است. متن‌های حاضر در این کتاب، از دو کتاب «دو رژیم جنون» و «پ‌و‌گفت‌ها» انتخاب شده‌اند و فرمی قطعه‌وار دارند. از کتاب اول، تمام مقالات سینمایی و از کتاب دوم متن فصل دوم‌اش که به سینما مربوط است گزینش شده‌اند. مترجم در بخشی از مقدمه‌اش درباره گزینش متون حاضر در این کتاب نوشته: «پیشاپیش واقف‌ایم که این فرم از گزینش و مفصل‌بندی این جرقه‌های آتی، جز در پرتو مطالعه آثار اصلی دلوز، و سنت نیه‌ای- اسپینوزایی پشت آن، ره به جایی نخواهد برد… بااین‌حال، کوششی است برای ترسیم برخی خطوط نو ورای نقدهای مقاله مستقلی است که از بنوئل به‌جا مانده به نام «سینما چوئان افزار شعر»، پیوست دوم مجموعه‌ای از چند شعر، پیوست دوم مجموعه‌ای از چند گفت‌وگوی کوتاه با اوست و سومین پیوست، مقاله‌ای است از اوتکاوینو باز درباره هنر و شخصیت لوئیس بونوئل.

لوئیس بونوئل، فیلم‌ساز اسپانیایی‌تبار و مهم‌ترین سینماگر سوررئالیست به‌شمار می‌رود. هنرمندی که به دشواری تن به مصاحبه می‌داد، یکی از معدود آثار نوشتاری که از بنوئل به‌جا مانده کتاب «با آخرین نفس‌هایم» است که در مورد زندگی شخصی، تجربه‌های تلخ و شیرین حضور در جنگ داخلی اسپانیا و پس از آن سال‌های مهاجرت، ماجراهای عشق و دلدادگی و حس‌وحال روزگار سالخوردگی بنوئل است. بونوئل بر پيشانی این کتاب می‌نویسد: «من نویسنده نیستم، پس از گفت‌وگوهای طولانی با ژان کلود کایر، او با وفاداری کامل به گفته‌هایم کمک کرد تا این کتاب را بنویسم.»

ترجمه این اثر ارزشمنم برای نخستین‌بار در سال ۱۳۷۱ توسط انتشارات هوش و ابتکار» در تهران منتشر شد و اگرچه با ویرایش و آرايشی نامناسب روانه بازار شده بود، با استقبال بی‌سابقه هنردوستان مواجه شد. به‌طوری‌که تمام نسخه‌های کتاب در مدتی کوتاه به فروش رفت و سال‌ها در بازار کتاب موجود نبود. اما به‌تازگی علی امینی‌نجفی، مترجم، نویسنده و منتقد ادبی و هنری باسابقه و نام‌آشنا، این اثر را پس از قریب به ۲۵ سال، با پیوست‌ها و افزودنه‌هایی با همکاری نشر «کتابسرای نیک» بازنشر کرده است. «با آخرین نفس‌هایم»، که به‌نوعی در ژانر رمان-زندگی‌نامه قرار می‌گیرد، سرشار است از عناصر ناب داستانی، معرفی شخصیت‌های هنری هم‌عصر بنوئل که با او سابقه همکاری با دوستی داشتن و گاه‌هایی با زورها و گرایش‌های سیاسی و فرهنگی – هنری خود او، در این کتاب اطلاعات وسیع و دست‌اولی می‌یابیم درباره جمهوری کم‌دوام اسپانیا و جنگ داخلی فاجعه‌بار آن. در این کتاب بنوئل مروری است بر یک زندگی پربار در متن فرهنگ چپ اسپانیا. بنوئل در این کتاب مانند یک قطب‌نمای زنده و پرتیش به تمام زوایای پنهان فرهنگ و هنر اسپانیا نظر دوخته است. با خواندن این کتاب چشم‌انداز وسیع هنر مدرن اروپا را با دید دیگری خواهیم دید. «حافظه»، «خاطراتی از قرون وسطا»، «طبل‌های کالاندا»، «سارگوسا»، «از خاطرات خواهرم»، «از این دنیای فانی»، «مادرید کوی دانشگاه ۱۹۱۷-۱۹۲۵»، «پاریس ۱۹۲۵-۱۹۲۹»، «خواب‌ها و خیال‌ها»، «مورن‌نالیسم ۱۹۲۶-۱۹۳۳»، «آمریکا-۱۹۳۰»، «اسپانیا و فرانسه ۱۹۳۱-۱۹۳۶»، «از عشق و دلدادگی»، «جنگ داخلی اسپانیا از ۱۹۳۶-۱۹۳۹»، «تاملات فلسفی»، «دوباره در آمریکا از ۱۹۳۹ تا ۱۹۴۶»، «هالیوود»، «ادامه و پایان»، «مکزیک سال‌های ۱۹۴۶-۱۹۶۱»، «لخوشی‌ها و بی‌زاری‌های من»، «اسپانیا، مکزیک، فرانسه از ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۷» و «آخرین نفس»، نام فصل‌های کتاب «با آخرین نفس‌هایم» است. علی امینی نجفی برای قوام این اثر و شناخت بهتر مخاطبان ایرانی از شخصیت و آثار این سینماگر نامی، سه پیوست و یک فیلم‌شناسی به اثر افزوده است. پیوست اول ترجمه تنها مقاله مستقلی است که از بنوئل به‌جا مانده به نام «سینما چوئان افزار شعر»، پیوست دوم مجموعه‌ای از چند شعر، پیوست دوم مجموعه‌ای از چند گفت‌وگوی کوتاه با اوست و سومین پیوست، مقاله‌ای است از اوتکاوینو باز درباره هنر و شخصیت لوئیس بونوئل.

با آخرین نفس‌هایم

لوئیس بونوئل

ترجمه علی امینی‌نجفی
نشر کتاب‌سر ای نیک

داشته‌اند، اما توانسته‌اند پول بیشتری دریاورند. بازار هنر در مورد کیفیت اثر

داوری نمی‌کند. یک هنرمند ممکن است خوب باشد یا خوب نباشد، موفق شود یا موفق نشود. در این حیطه حساس که نامش خلاقیت است، باز هم بی‌عدالتی دارد کار خودش را می‌کند. درست از اواخر قرن نوزدهم، پدیده‌ای رمانتیک ظهور می‌کند که از خود هنرمند اثر هنری می‌سازد. و این وقتی به اوج خود می‌رسد که زمانه‌اش به او روی خوش نشان نداده باشد و در یک نقاشی برآمده از درد و رنج و بدون مخاطب مظهر قربانی می‌شود. و این به عبارتی مصلوب‌شدن به‌وسیله بازار هنر است. افسانه‌ای کاتولیک که از نو توسط قلم‌مو یک نابغه کشیده شده است. و البته بهترین تجسم آن را در ون‌گوگ می‌توان دید. نیک مل‌گرگور، مدیر موزه بریتانیا، به‌وضوح تشریح می‌کند که چگونه «گل‌های آفتاب‌گردان» که با شادمانی تمام برای استقبال از ورود گوگ کشیده شده‌اند، وقتی از منشور عذاب الیم هنرمند نگریسته می‌شود به کفن عیسا در نقاشی مدرن بدل می‌شود. ون‌گوگ در سی‌وهفت‌سالگی مرد. او نزد یک فروشنده آثار هنری کار می‌کرد و برادر یک فروشنده آثار هنری بود. نه خودش و نه برادرش، هیچ‌کدام، وقت کافی نداشتند تا استعدادشان را در تجارت تابلو به دیگران نشان بدهند. لازم است مابین هنرمند نابغه (به معنای ریشه‌شناختی آن) و هنرمند کاملاً مبتذل داشت و معمولی حدودحدودی درست وجود داشته باشد. ونسان ددئ، موسیقیدان و آموزگار موسیقی، در یک سخنرانی در سال ۱۹۰۰ در مدرسه موسیقی پاریس– اسکولا کانتوروم – از وضعیت متناقض نمای هنرمندی می‌گوید که باید احساس را به صورتی متناقض به‌کار برد: «در هنر یک بخش «حرفه» وجود دارد که وقتی باور داریم حرفه هنرمند بودن را پیشه کرده‌ایم، لازم است آن را کاملاً فرامویریم. اما «هنر» وقتی آغاز می‌شود که «حرفه» پایان گرفته باشد.»

از کنایه‌هایی از این دست و از بایگانی‌های فقیری که در دسترس پژوهشگران هنر است، می‌توان چنین نتیجه گرفت که بسیار بوده‌اند هنرمندان بزرگی که تبدیل به موجودات کوچک و حقیری شده‌اند. و البته، به‌یقین، حقیرترین‌شان

اگر به تاریخ هنر نگاه کنیم متوجه می‌شویم که بسیار کسان بوده‌اند که استعداد کمتری داشته‌اند اما توانسته‌اند پول بیشتری دریاورند. بازار هنر در مورد کیفیت اثر داوری نمی‌کند. یک هنرمند ممکن است خوب باشد یا خوب نباشد، موفق شود یا موفق نشود. در این حیطه حساس که نامش خلاقیت است، باز هم بی‌عدالتی دارد کار خودش را می‌کند

روینس است که از مکاتباتش چنین استنباط می‌شود که قادر بوده هر وسیله‌ای را به‌کار گیرد تا هم ثروت و هم شهرتش را روزبه‌روز افزون کند. اساتید بزرگ دوران رنسانس همه‌شان زیر سایه حقارت زیسته‌اند. پیش از تسیین، که جذابیت تصاویرش اشخاص ثروتمند و قدرتمند را به خود جذب می‌کرد، نوشته‌های لئوناردو داوینچی باعث شده‌اند که او از عرش به فرش کشیده شود. البته از موضوعات اتاتومی و فلسفه و بیش هنری هم در نامه‌ها ذکری آمده، اما این نابغه دوران، درست مثال یک بقال، در نامه‌هایش از خرج‌های کارگاهش و تمهیدات لازم در مورد پرداخت بدهی‌هایش می‌گوید: «برای گرفتن مزد، باید آثارم را یک‌جا تحویل ندهم، و مثل یک کارمند در‌ست‌وحسابی، سازوکاری جور کنم تا از ابداعات بپهوده بکاهم.»

آیا خواندن مکاتبات میکِل‌آنژ با خانواده‌اش بیشتر از این نامه‌ها شگفت‌زده‌تان می‌کند؟ جواب: نه. او به پدرش می‌نویسد: «ارم وقتم را تلف می‌کنم. در آمد هم

مروری بر کتاب «مجموعه آثار کوروش شیشه‌گران»

زلزله‌نگارِ هنرِ ایران

نسترن شایقی‌فر

تغییر امر زیباشناختی استقرار می‌یابد؛ جایی که چیرگی امر سیاسی از طرافت اثر هنری می‌کاهد و ازاین‌رو به اعتقاد این نویسنده، هنرمند و منتقد چاره‌ای جز این ندارند که به عمد خود را از آن چیرگی، بیگانه سازند و بدین طریق از آن بگریزند. بنا بر استدلال نویسنده، هنرمند می‌تواند به امر سیاسی بی‌توجه باشد. از آن دوری کند یا نادیده‌اش بگیرد و دست‌خود را سوی گوهری دراز دراز که ورای امر سیاسی قرار دارد. ولی این دست‌یازیِ هنرمند با این خطر همراه است که ممکن است اثرش نه‌تنها غیرسیاسی، بلکه به شی نامربوط تبدیل شود. او با اشاره به روزهای اوج انقلاب در ایران، روزهایی که به باور او، امر، گاهشمار جامع در مرور کارنامه هنرمند دیده می‌شود و کتاب با اطلاعات کاملی از فهرست تصاویر، کتابشناسی و منابع، معرفی نگارندگان و نمایه به اتمام می‌رسد. عنوان مقاله نخست کتاب، «جماعت، حقیقت و هنرمند» است. به اعتقاد نویسنده این مقاله، در دوران معاصر، یک اثر هنری از کشوری چون ایران، میان دو بیش‌پوچی و بی‌محتوایی بی‌چون‌وچرای امر سیاسی و ابعاد در حال نمایشگاه‌گردان مطرح آمریکایی به نگارش درآمده است.

ترجمه لیلی گلستان

«شگفتی آور است وقتی می‌بینی هنرمندی هستی که کارت گرفته، یعنی مثل

کیمیایکی که طلا می‌سازد، می‌دانی که در دو ساعت کار می‌توانی طلا بسازی. و این وسوسه‌ای بس بزرگ است. البته تأثیرات نمایشگاه برگزارکردن هم هست؛ وقتی دیوارهای بسیاری در اختیار داری و می‌توانی با کارهایت آن‌ها را بپوشانی، پس به‌جای سه اثر، شش اثر اجرا می‌کنی. و بعد وسوسه دیگری پیش می‌آید؛ وقتی فروشنده تابلوهایت به تو می‌گوید: «کریستیان، مجموعه‌دار خیلی خوبی دارم که می‌خواهد از این دوره کاری تو اثری داشته باشد، می‌توانی بپوشی بکشی؟» و البته من این کار را می‌کنم. کار خوبی نیست، اما معمول است. هنرمند فرانسوی، کریستیان بولتانسکی این حرف‌ها را در ملاعام اعتراف کرد. کاری که همکاران دیگرش در این حیطه هنری به‌ندرت انجام می‌دهند. او در نقش اعتراف‌کننده جلوی دریچه اتاقک اعتراف ظاهر می‌شود. برخی آن را اشارتی به مسیحیت می‌دانند، که البته در تآریش هم همین اشارت را می‌شود دید. این قدرت نامعمول «ضرب سکه»، مرغ‌های تخم‌طلا– حالاچه نقاش باشند، چه مجسمه‌ساز– یا به‌اصطلاح رایج امروز، اهل هنرهای تجسمی – را مجبور می‌کند مراقب تخم‌نیاشان باشند. بولتانسکی انگیزه‌هایش را پنهان نمی‌کند، حتی مرداش را هم پنهان نمی‌کند: مرداش همانا «هنرمند بزرگ» بودن است. او می‌گوید: «درواقع پول درآوردن کار آسانی است، اگر قصدمان پولدار شدن باشد؛ اگر تمام توان‌ات را برای پول درآوردن به‌کار گیری، پول درمی‌آوری، و من به‌قدر کفایت آن‌قدر هوشمند هستم که پول دریاورم. اما برخلاف، «هنرمند بزرگ» شدن کار بسیار سختی است. باید بدانی که جاه‌طلبی‌های‌ات را در کجا به‌کار گیری و چون من آدم جاه‌طلبی هستم، همیشه خواسته‌ام این کار را بکنم.»

اما این پرسش مطرح می‌شود که «هنرمند بزرگ» بودن چیست؟ این موضوعی است که می‌تواند زمینه‌ای برای کتاب بعدی باشد…

کریستیان بولتانسکی صراحت دارد، زرنگ است، جاه‌طلب است و باهوش. باهوش است، چون وقتی در حال اجرای یک اثر است، بخش بزرگی از اصول یک هنرمند موفق را در کارش خلاصه می‌کند. در این کتاب سیزده نمونه انتخاب کرده‌ام که تاریخ هنر را از دوران رنسانس تا دوران مدرن شامل می‌شود. سیزده بخش برای سیزده هنرمند که می‌توان صفت «بزرگ» را به آن‌ها اعطا کرد و در هنر زمانه ما در قوج اراج دارند. سیزده روایت از هنرآفرینانی که فقط به دلیل برتری‌ون‌شان شناخته‌شده نیستند، بلکه بیشتر هنرمندانی‌اند که در سال‌های اخیر به دلیل پژوهش‌ها و نمایشگاه‌ها سر زبان‌ها بوده‌اند. به همین دلیل برای نمونه دالی یا پیکابیا را حذف کردم. این پژوهش‌ها و نمایشگاه‌ها به کسانی که اهل موزه‌رفتن هستند این امکان را می‌دهد که بتوانند آثار مورد بحث را بهتر ببینند. هرکدام از فصل‌های این کتاب، درست مانند همین پیش‌گفتار با جاذبه یک حقیقت معاصر بررسی شده است. بدین‌ترتیب سعی می‌کنیم نشان دهیم که برخلاف اندیشه‌های رایج، فقط اندی واروئل، دمین هنرست، جف کوئر، تاکاشی موراکامی و … نیستند که میل به پول‌درآوردن را در اندازهای بس بزرگ به وجود آورده‌اند. بلکه کوریه، روینس و دیگران هم بودند که درس‌هایی برای این افراد داشته‌اند. آنها هم با اسنادی تمام طلاسخن را بلد بودند.

درواقع این قضیه، هنرمندان بسیاری را شامل می‌شود. به این معنا که اگر به تاریخ هنر نگاه کنیم، متوجه می‌شویم که بسیار کسان بوده‌اند که استعداد کمتری

کتاب مجموعه آثار کوروش شیشه‌گران به انتخاب و

گردآوری حمید کشمیرشکن در ۳۰۶ صفحه و به زبان انگلیسی منتشر شد. این کتاب توسط انتشارات ساکی بوکز در انگلستان منتشر و در نقاط مختلف جهان توزیع شده و مورد استقبال هنردوستان و هنرپژوهان قرار گرفته است. در بخش نخست کتاب، پیس از مقدمهٔ جامع گردآورنده، مقالاتی از دیوید گُلووی، حمید کشمیرشکن، علیرضا سمیع‌آذر و عباس دانشوری در تحلیل نکرش و مسیر هنری این هنرمند مطرح ایرانی به چشم می‌خورد. این کتاب که با دقت آکادمیک درخورتوجه تدوین شده، در بخش دوم، آثار مختلف پنج دوره کاری کوروش شیشه‌گران را به صورت جامع و متناسب با سال‌های خلق آن‌ها به تصویر می‌کشد: «آثار تک‌تثیری»، «اجراهایی از آثار نقاشان بزرگ»، «هنر پستی»، «هنر– هنر و هنر غلط»، «پوست‌های سیاسی اجتماعی»، «طراحی‌های جنگ»، «خط‌خطی‌ها» (در دو بخش اسکسکس‌ها و نقاشی‌ها)، پس از مقالات و ارائه آثار هنرمند، یک گاهشمار جامع در مرور کارنامه هنرمند دیده می‌شود و کتاب با اطلاعات کاملی از فهرست تصاویر، کتابشناسی و منابع، معرفی نگارندگان و نمایه به اتمام می‌رسد. عنوان مقاله نخست کتاب، «جماعت، حقیقت و هنرمند» است. به اعتقاد نویسنده این مقاله، در دوران معاصر، یک اثر هنری از کشوری چون ایران، میان دو بیش‌پوچی و بی‌محتوایی بی‌چون‌وچرای امر سیاسی و ابعاد در حال